



Vapaaehtoinen
pelastuspalvelu

AUTTAJIEN VERKOSTO

Toimintakertomus 2012

Vapaaehtoinen
Pelastuspalvelu



Vapaaehtoinen pelastuspalvelu

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa) on 50 järjestön ja yhteisön yhteenliittymä, joka tukee viranomaisia erityisesti paljon henkilöstöä vaativissa tehtävissä. Viranomaisen pyynnöstä koulutettujen vapaaehtoisten muodostamat hälytysryhmät auttavat siellä, missä teki-jöitä eniten tarvitaan: erityisesti kadonneiden henkilöiden etsinnöissä ja ensihuoltotehtävissä. Tarvittaessa vapaaehtoiset hoitavat myös esimerkiksi muonitusta ja liikenteen ohjausta. Viime vuosina erityisesti henkisen tuen tehtävät ovat lisääntyneet.

Koko maassa hälytysryhmiä on lähes 1400. Yksittäisistä hälytysryhmistä suurin on WWF:n 6500 vapaaehtoisen ryhmä, kun taas hälytysryhmien määrän perusteella suurin Vapepan jäsenjärjestö on Suomen Punainen Risti. Myös metsästysseurojen hälytysryhmävahvuus on luja, 142 ryhmää. Kaikkiaan Vapepassa toimii yli 20 000 vapaaehtoista. Ryhmien hälytysvalmiudesta – koulutuksesta ja varustuksesta – huolehtivat jäsenjärjestöt.

Vapepa-toiminnan koordinaatiosta yleisen pelastuspalvelun osalta vastaa Suomen Punainen Risti. Vesialueiden onnettomuuksissa vapaaehtoistoimintaa koordinoi Suomen Meripelastusseura ja ilmailutoiminnan koordinaatio on Suomen Lentopelastusseuran vastuulla. Alueellisesti ja paikallisesti Vapaaehtoisen pelastuspalvelun hallinto-organisaatio koostuu 15 maakuntatoimikunnasta ja noin 150 paikallistoimikunnasta. Toimimme siis ympäri Suomen niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Viranomaisten ja kuntien suuret organisaatiomuutokset sekä teknologian uudistuminen haastavat myös Vapaaehtoisen pelastuspalvelun vakiintuneet rakenteet ja toimintamallit. Vuonna 1964 toimintansa käynnistäneen Vapepan toiminta perustuu kuitenkin edelleen samoihin peruselementteihin kuin 50 vuotta sitten: vahvaan viranomaisyhteistyöhön, yhteiseen valmiussuunnitteluun ja yhteisiin harjoituksiin.

Jotta voisimme auttaa myös jatkossa, tarvitsemme riveihimme jatkuvasti uusia vapaaehtoisia. Mukaan toimintaan pääsee ottamalla yhteyttä johonkin Vapepan jäsenjärjestöön ja lisätietoja saa myös Punaisen Ristin piirien valmiuspäälliköiltä. Yhteystiedot löytyvät osoitteesta www.vapepa.fi ja tämän lehden takasivulta. Tervetuloa mukaan!

Puheenjohtajan tervehdys

Vuonna 2012 Suomessa elettiin eurokriisin varjossa. Irtisanomiset ja lomautukset, talouden huonot luvut ja valtion velka leimasivat vuoden uutisia ja keskusteluja. Hallituksen tavoitteena oli saada aikaan kuntauudistus, jossa kuntien nykyinen määrä vähenisi tuntuvasti. Samanaikaisesti laadittiin suunnitelmaa siitä, miten sosiaali- ja terveyspalvelut voitaisiin järjestää kustannustehokkaammin kuin nyt. Uudistusten valmistelu jatkui koko kertomusvuoden ajan. Myös poliisihallinnon uudistus eteni. Siinä tavoitteena oli vähentää poliisialueiden määrää.

Päättäjien tahto näyttäisi olevan, että kansalaisille tärkeiden peruspalveluita hoidetaan isommista yksiköistä, jolloin ne olisivat tehokkaampia ja palvelujen laatu paranisi. Samalla ”suuruuden ekonomia” tarkoittaa, että viranomaisia on vähemmän ja ne ovat kauempana niistä kansalaisista, jotka eivät asu keskuksissa.

Kaikesta tästä seurauksena on ollut, että entistä enemmän toivotaan vapaaehtoisten auttavan ihmisiä hädässä. 50 järjestön ja pian 50 vuotta täyttävän Vapepan jäsenistö on valmis antamaan apua. Viranomaisten tehtäviä emme kuitenkaan voi emmekä halua ottaa. Olemme viranomaisten tukena ja ihmisten apuna - kuten tunnuslauseemmekin kuuluu. Selvää kuitenkin on, että palvelurakenteiden muutosten vaikutukset on mietittävä huolellisesti myös Vapepan toiminnassa.

Vaikka media puhui viikosta toiseen Kreikan kriisistä ja Suomen valtion kestävyysvajeesta, vuonna 2012 tapahtui paljon muutaakin. Siihen mahtui poikkeuksellisia sääolosuhteita; tammikuun pitkästä ja ankarasta pakkasjaksosta syksyn tuhoisiin tulviin Länsi-Suomessa sekä Antti-myrskyyn marraskuussa. Saimme muistutuksen taas siitä, että ilmastomuutos etenee pohjoisella pallonpuoliskolla nopeammin kuin muualla ja näyttää tuovan mukanaan tulvia ja myrskyjä vuodenaikoina, jolloin niitä ei ennen ollut.

Myrskyt ja tulvat katkoivat sähkölinjoja ja tuhosivat omaisuutta. Tulvien vuoksi ihmiset joutuivat jättämään kotinsa. Heille oli järjestettävä suojaa jostakin siksi kunnes pahin on ohi. Vapaaehtoiset olivat viranomaisten apuna niin myrsky- kuin tulva-alueella järjestämällä muonitusta ja muuta ensi huoltoa sekä henkistä tukea.

Syksyllä Talvivaaran kaivoksen kipsisakka-altaan vuoto aiheutti vakavan ympäristövahingon lähialueen vesistöihin. Talvivaaran kaivoksen tapahtumien johdosta Suomessa käytiin laaja keskustelu kaivosten turvallisuudesta ja siitä, miten niissä on varauduttu ympäristöriskeihin. Hallitus päätti teettää kaivoksille stressitestit.

Vapepalaisten perustehtäviä, kadonneiden etsintöjä tehtiin myös kertomusvuonna. Mieleenpainuvuuden ja varmasti surullisin oli 8-vuotiaan Antti-pojan etsintä Ylöjärvellä.

On hyvä katsoa taaksepäin ja huomata, että meitä tarvittiin ja tarvitaan.



Ilmaston ääri-ilmiöiden vaikutus ei rajoittunut ainoastaan talvisiin myrskyihin. Vapepa osallistui lokakuussa syksyn tulvien vahingontorjuntaan Kauhajoella.

Hannele Pokka
Vapepan puheenjohtaja

Myrskyä ja mediakiinnostusta

Suuressa osassa Suomea mennyt toimintavuosi käynnistyi myrskyn jälkiä siivotessa. Tapani- ja Hannu-myrskyt katkaisivat sähköt monelta taloudelta jopa viikoiksi. Myrskyn katkomat sähköt olivat poissa pisimpään Lounais-Suomessa, jossa alueen asukkaat joutuivat omin päin järjestelemään itselleen tilapäistä sähköistystä. Myrskyn laannuttua tilannetta ja sen hoitamista arvioivat niin viranomaiset kuin sähköverkkoyhtiötkin. Yhteinen johtopäätös oli selvä: näin laajassa häiriötilanteessa vapaaehtoisten tukea tarvitaan.

Samalla, kun tapahtunutta selviteltiin ja dokumentoitiin, monet toimijat ryhtyivät varautumaan mahdollisiin samantyyppisiin tilanteisiin. Heräsimme kaikki näkemään yhteiskuntamme haavoittuvuuden. Myrskyn riehuessa syrjäalueilla elämään tottuneet ihmiset eivät välttämättä olekaan haavoittuvimmassa asemassa. Vesivessa ja suora sähkölämmitys pitävät käyttäjänsä tyytyväisenä vain hetken lakattuaan toimimasta – silloin puuhella ja ulkokuussi saavat täysin uuden merkityksen arjen pelastajina.

Vaikka myrsky sammutti sähköt, se sytytti ihmisissä halun auttaa. Jatkossa järjestöjen on pystyttävä tarjoamaan toiminnan paikkoja myös niille vapaaehtoisille, jotka haluavat tarjota omaa työpanostaan vaikkapa vain hetkeksi kiinnittymättä toimintaan pitkäksi aikaa. Tämä on haaste varsinkin Vapaaehtoiselle pelastuspalvelulle, joka on sitoutunut tarjoamaan viranomaisille koulutettua ja osaavaa apua heti, kun sitä tarvitaan.

Välittäminen ja halu auttaa motivoivat ihmisiä uskomattomiin ponnistuksiin. Vapepa on saanut viime vuosien aikana runsaasti näkyvyyttä varsinkin etsintätehtävien myötä. Tästä toiminnastamme poliisikin on antanut tunnustusta (katso sivu 4). Mutta miten saamme mukaan heidät, jotka haluavat mukaan tässä ja nyt? Siihen etsimme vastauksia samalla, kun toivomme kaikki tervetulleiksi nykyisiinkin toimintamuotoihin.

Tilastoitua turvallisuutta

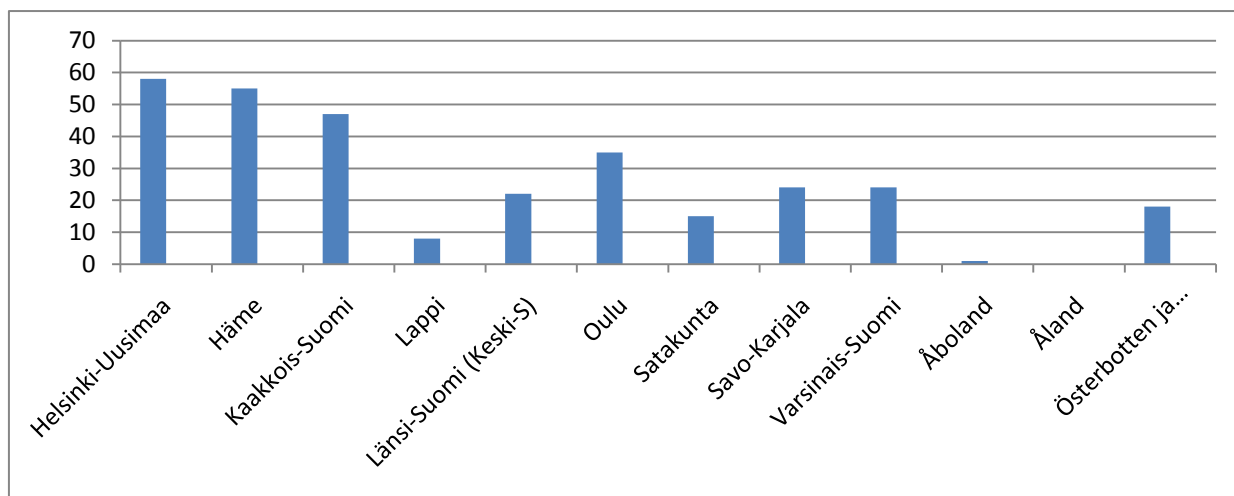
Vapaaehtoisen työn arvo ja siitä laskettava hyöty ovat puhututtaneet vapaaehtoistyön tutkijoita. Millä mittarilla voimme mitata vapaaehtoisen auttajan työstä saatua hyötyä – viranomaisten saamaa tukea, resurssisäästöjä, lisääntyntä turvallisuutta, jopa pelastuneita ihmishenkiä? Entä auttajan itsensä kokemaa hyvää mieltä, yhteisöllisyyttä ja osaamisen kasvua? Tämän toimintakertomuksen sivulta 4 voit lukea, mitä mieltä esimerkiksi poliisi on Vapepan toiminnan vaikutuksista.

Millä tahansa mittarilla mitattuna työllämme on varmasti ollut tuntuva vaikutus niille lähes 600:lle ihmiselle, joita Vapepan vapaaehtoiset vuoden 2012 aikana auttoivat. Useimmiten viranomaiset kutsuivat hälytysryhmät kadonnutta etsimään ja ensihuoltotehtäviin. Yhä useammassa hälytystehtävässä koulutettuja vapaaehtoisia osattiin hyödyntää myös henkisen tuen osajina.

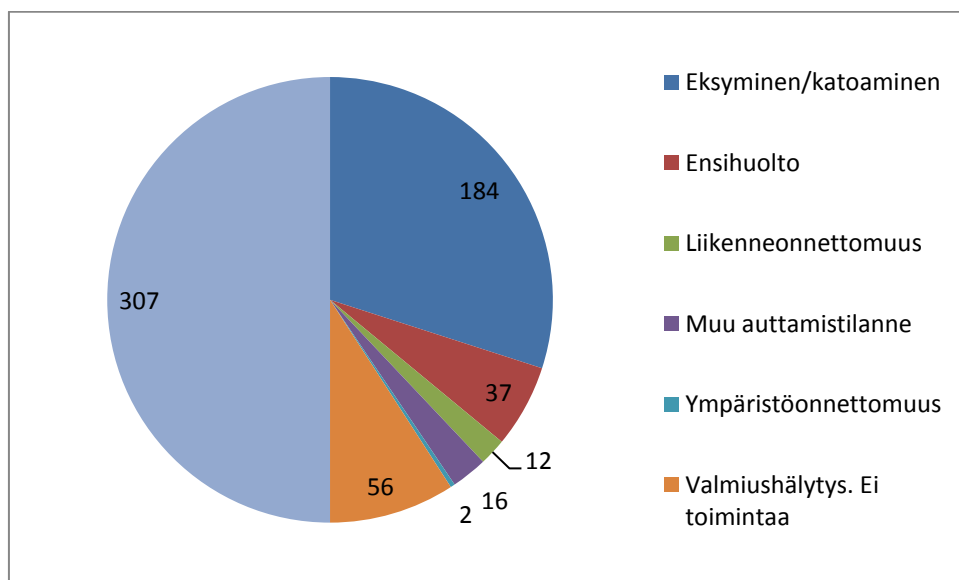
Viranomaisverkon harventuessa vapaaehtoistyön vaikuttavuus on kasvanut erityisesti harvaan asutuilla syrjäseuduilla. Lapissa viranomaisyhteistyössä otettiin viime vuonna iso askel eteenpäin: siellä Vapepa oli mukana kehittämässä ja ottamassa käyttöön uutta etsintämenetelmää yhdessä Peräpohjolan poliisin kanssa. Kokeiluprojektissa Vapepalle koulutettiin vuoden aikana Lappiin noin 600 uutta etsijää, 95 partionjohtajaa ja neljä etsintäkouluttajaa. Vapepa toteutti koulutukset tiiviissä yhteistyössä poliisin kanssa, mikä sai kiitosta sekä viranomaisilta että vapaaehtoisilta.

Vuoden 2012 toiminta oli tilastojen perusteella hyvinkin normaalin toimintavuoden mukaista:

Hälytystehtävien määrä piireittäin



Hälytysten aiheet



Vuonna 2012 otettiin askel kohti tulevaisuuden Vapepaa

Hyvin organisoitu, osaava, arvostettu ja helposti lähestyttävä – tähän tapaan tulevaisuuden Vapepaa kuvaillaan vuoden 2012 keväällä valmistuneessa Vapaaehtoisen pelastuspalvelun toimintalinjauksessa 2020. Tulevaisuustyöryhmän ja lausuntokierroksen pohjalta koottu linjaus viitoittaa Vapepan polun tästä hetkestä ja sen haasteista kohti vuoden 2020 tavoitetilaa.

Toimintalinjauksessa tulevaisuuden Vapepaa rakennetaan kolmella eri keinolla: kehittämällä auttamisvalmiutta, vahvistamalla järjestöyhteistyötä ja tehostamalla viestintää. Jokaiselle kehityskohteelle on asetettu vuositavoitteiksi jaettu kokonaistavoite ja mittarit. Tavoitteiden ja mittarien avulla voidaan suunnitella toimintaa ja myöhemmin mitata ja arvioida saavutettuja tuloksia.

Vuoden 2012 aikana toimintalinjauksen toteuttamisessa edettiin muun muassa kehittämällä viranomaisyhteistyötä sopimusperustaisemmaksi, uudistamalla Vapepan johtosääntö ja toteuttamalla kumppanuus- ja toimihenkilökysely toiminnan kehittämisen tueksi.

Poliisin kanssa tehty yhteistoimintasopimus ja siihen liittyvä ohje vapaaehtoisten käytöstä kadonneen henkilön etsinnöissä osaltaan vahvistivat Vapepan ja viranomaisten välistä yhteistyötä. Sopimus on ensimmäinen valtakunnallisella tasolla sovittu yksityiskohtainen sopimus vapaaehtoisten käytöstä viranomaisten tukena ja se on selkeyttänyt ja yhdenmukaistanut toimintaa koko maassa.

Vuonna 2010 voimaan tullut Vapepan johtosääntö aiottiin toimintalinjauksen mukaisesti uudistaa kokonaan, mutta keskustuomikunta päätti yksimielisesti pitää olemassa olevan johtosäännön voimassa ja tehdä siihen ainoastaan tarvittavat oikaisut. Niillä epätarkkuudet ja käytännön toimintaan vaikuttavat ongelmat korjattiin. Tarkastusprosessi käynnistettiin vuoden lopussa kokoamalla toimikunnilta palautetta johtosäännön sisällöstä. Tarkastettu johtosääntö astuu voimaan vuoden 2014 alusta (puheenjohtajiston toimikausia koskevat säännöt vuoden 2016 alusta).

Toimintalinjauksen vuositavoitteen mukaisesti Punainen Risti toteutti myös kyselyt, joilla selvitettiin Vapepan yhteistyökumppanien ja Vapepan parissa työskentelevien toimihenkilöiden näkemyksiä Vapepan toiminnasta ja toiminnan vaikutuksista. Tulosten pohjalta niin verkoston sisäistä kuin ulkoistakin koordinaatiota voidaan seurata ja kehittää. Kumppanuuskyselyssä nousi selkeästi esiin toimintalinjauksessakin korostettu tarve kehittää jäsenjärjestöjen yhteistä Vapepa-viestintää. Toimintamme on esillä niin perinteisissä tiedotusvälineissä kuin kansalaiskeskustelussakin, mutta näkyvyyden tarjoamia mahdollisuuksia ei pystytä täysipainoisesti hyödyntämään osana järjestöjen omaa viestintää. Jatkossa tavoitteena on kehittää järjestöille yhteisiä viestinnän työkaluja, jotka palvelevat niin Vapepaa kuin jäsenjärjestöjen omaa rekrytointia ja jäsenhuoltoa.

Kumppanuuskyselyn ilahduttavin tulos oli poliisilta saatu palaute. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 64 viranomaisedustajaa, joista poliiseja oli 12. Heidän arvionsa Vapepan tehokkuudesta, toiminnasta ja vaikutuksesta omalla alueellaan ovat säännönmukaisesti myönteisiä. Vapepan toiminnan selkeyttä, koulutuksen laatua ja kykyä keskittyä ydintoimintoihin pidetään yhteisen menestyksen avaintekijöinä.

Poliisin kommentteja vaikuttavuuden selvityksestä

Vapepan toiminta on poliisin resursseja säästävä kolmannen sektorin toiminta parhaasta päästä.	Ainakin kaikissa niissä asioissa, joissa Vapepa toimii yhteistyössä poliisin kanssa, yhteistyö toimii moitteettomasti. Tämä arvio koskee koko Varsinais-Suomea. Vapepa on luotettava yhteistyökumppani, joka ei petä koskaan.	Kynnys pyytää Vapepaa apuun on matalampi ja Vapepan saa nopeasti toimintaan.
Poliisin tukena etsinnöissä Vapepan rooli on ollut täysin ratkaiseva. Ilman Vapepaa monet etsinnät olisivat jääneet todella torsoiksi.	Poliisilla on käytettävissään ammattitaitoisia etsijöitä kadonneiden henkilöiden etsinnöissä.	Hälytysvalmius, hälytysnopeus ja henkilötyötuntien valtava määrä hämmästyttävä aiempiin vuosikymmeniin verrattuna.
Vapepan etsijöiden merkitys kadonneen etsinnässä on korvaamaton apu poliisille.	Yhteistyö toimii erittäin hyvin oikeastaan kaikilla tasoilla. Läheisellä yhteistyöllä on saavutettu se etu, että etsintätehtävillä on helppo toimia ja toimintatavat sekä menetelmät ovat tuttuja.	

Maastojohtajakoulutus on tuonut rohkeutta kentälle

Maastojohtajakurssia voi syyllä kutsua Vapepa-johtajan toteutuneeksi haaveeksi.

– Kun tositilanne tulee, johtajat uskaltavat rohkeasti ottaa etsintäryhmän haltuunsa, Vapepa-johtaja ja valmiuskouluttaja Juhani Salonsaari kehuu.



Kun maastojohtajakurssia ryhdyttiin muutama vuosi sitten koamaan, toiveissa oli rakentaa johtopaikan ja rivietsijöiden välille uusi johtamistaso Vapepa-johtajan työtaakkaa keventämään. Syntyi 16 tunnin maastojohtajakurssi, jota on nyt vajaan kolmen vuoden ajan vedetty alueittain eri puolilla maata. Uudella kurssilla koulutetaan partion, ryhmän ja joukkueen johtajia etsintätehtäviin. Maastojohtajat suunnittelevat ja johtavat oman lohkonsa etsintää, pikakouluttavat ryhmänsä ja pitävät yhteyttä etsinnän johtopaikkaan.

Uutta kurssia rukattaessa otettiin oppia aiemmin järjestetyistä etsinnän lisäkoulutuksista.

- Olemme osanneet kohdistaa kurssin paremmin maastojohtajan tarpeisiin ja perustehtäviin. Alkuvaiheessa kouluttaja teki enemmän itse, nyt työtä ja vastuuta on annettu enemmän kurssilaisille. Kouluttaja toimii ohjaajana ja taustatukena, mutta antaa kurssilaisten tehdä itse ratkaisuja ja vasta sitten, jos tulee selkeitä virheitä, kouluttaja puuttuu. Hyvän johtamisen voi tehdä niin monella tavalla, ettei pidä puuttua liikaa, Salonsaari linjaa.

Koulutus rivakoittaa etsintöjä

Vapepa-johtajana toimiva Salonsaari on ilokseen huomannut, että maastojohtajakoulutus on tuonut ryhtiä ja rohkeutta kentälle. Samalla aikaakin säästyy.

- Ihmiset ovat saaneet kurssilta eväitä niin, että kun tositilanne tai harjoitus tulee, johtajat uskaltavat rohkeasti ottaa ryhmän haltuunsa. Se on näkynyt selvästi: aiemmin joutui Vapepa-johtajana miettimään, kenet etsintäporukasta ottaisi johtajaksi. Nyt ei tarvitse enää arpoa, vaan tietää että kun valitsee koulutuksen saaneen johtajan niin homma hoituu. On tärkeää, että kun tehtävä on saatu, maastojohtaja ottaa ryhmän haltuun, pikakoulutus lähtee oikeille raiteille ja kaikki toiminta tapahtuu saatujen ohjeiden mukaan, Salonsaari painottaa.

- Ja yksittäistä toimijaa koskevat oikeudet, velvollisuudet, vastuut ja vaitiolovelvollisuus – Vapepa-johtajaa helpottaa, kun hän tietää että maastojohtaja osaa huomioida nämäkin.

Maastojohtajat ovat toivotusti helpottaneet johtopaikan ja siellä toimivan Vapepa-johtajan työtä. Viestityskin kevenee, kun maastojohtaja suodattaa kentältä tulevaa informaatiota johtopaikan tarpeisiin. Hyvä maastojohtaja osaa tehdä maastossa itsenäisiä ratkaisuja ja valita, mitkä asiat voi jättää myöhemmäksi – sellaiset voi merkitä tiedoksi omaan karttaan ja tilanpäiväkirjaan.

Itse Salonsaari sai Vapepa-johtajana huomata koulutuksen tulokset taannoisessa etsinnässä, jossa maastoa haravoinut ryhmä löysi kadonneelle kuuluneen esineen.

- Maastojohtaja osasi tehdä alueen eristämisen niin, ettei sinne tullut yhtään ylimääräistä jälkeä. Se oli ihan koulutuksen tulosta. Oli niin kiva kuulla johtopaikalla kun he soittivat, että oli tehty esinelöydös ja sanoin, että yhtään jälkeä ei saa tehdä ja alue pitää eristää, että he olivat eristäneet sen jo.

Kurssilta monitaitoisia apureita ja johtajia kentälle

Juhani Salonsaari toivoo, että maastojohtajat otettaisiin mukaan etsintälohkoja suunnittelemaan heti, kun valmiushälytys on saatu.

- Vaikka valmiushälytys purettaisiin, onhan se hyvä harjoitus. Itse olen etupainotteisen toiminnan kannalla: kun Vapepa-organisaatio saa valmiushälytyksen, pitää jo silloin aloittaa mahdollisen tulevan tehtävän suunnittelu ja valmistelu. Jos vasta hälytyksen tullessa aletaan toimia, menetetään paljon arvokasta aikaa.

Jotta yhteistyö tosi paikan tullen toimisi, maastojohtajan kannattaa näkyä oman hälytysryhmänsä arjessa niin harjoituksissa kuin kokoontumisissakin. Tuttuun johtajaan luotetaan eniten ja hyvä maastojohtaja toimii välillä myös rivietsijänä. Salonsaari itse on hyödyntänyt maastojohtajia apukouluttajina etsinnän peruskursseilla ja erityisesti kurssin maastovaiheen ryhmäjohtajina. Hän uskoo, että maastojohtajista voisi olla hyötyä yllättävissäkin paikoissa, vaikkapa vedenjakelun järjestämisessä.

- Vaikka puhutaan etsinnän maastojohtamisesta, koulutetut kaverit ovat yllättävän hyviä johtamaan myös muissa tehtävissä kuin etsinnöissä. Maastojohtajakoulutus on hyvä yleis- ja pohjakoulutus kenttätason johtamistoimintaan, Salonsaari summaa.



Vapepan vuosi 2012

307 hälytystä

597 autettua

113 harjoitusta

17 911 työtuntia

4 568 auttajaa hälytyksissä

1 400 hälytysryhmää

40 000 auttavaa kättä ja 20 000 sydäntä paikallaan